

Anna Ostrowska-Tryzno
Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie
anna.tryzno@awf.edu.pl

Anna Pawlikowska-Piechotka
Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie
anna.piechotka@awf.edu.pl

Zrównoważona turystyka kulturowa – turystyczna trasa muzyczna w Warszawie

Słowa kluczowe: turystyka kulturowa, „kultura wysoka”, społeczność lokalna, rozwój zrównoważony

Abstrakt

Bez wątpienia doznania kulturowe jako motywacje podróży znane są od początków zjawiska, jakim jest turystyka. Jednakże obecnie, coraz częściej wyróżnia się je, jako podstawowy cel wyjazdów. Zatem ważne wydaje się zbadanie, jakie walory kulturowe i jakie wydarzenia są silnymi magnesami dla wyboru danej destynacji. Innym zagadnieniem jest poszukiwanie odpowiedzi na pytania: czy są to atrakcje, jednakowo interesujące turystów i przedstawicieli społeczności lokalnej, w jakim stopniu mają udział w popularyzacji kultury, edukacji, promocji miejsca, kreowaniu jego pozytywnego wizerunku. Kolejną kwestią, którą warto rozważyć, jest udział nie tylko kultury popularnej (koncerty gwiazd muzyki popularnej), ale i znaczenie „kultury wysokiej” (wystaw, festiwali muzyki klasycznej, wydarzeń artystycznych o ponad lokalnym znaczeniu) w motywacjach podejmowanych podróży. Celem badań, podjętych w ramach ds.-144 Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, było poznanie roli i wpływu Roku Jubileuszowego Fryderyka Chopina 2010 w Warszawie na rozwój turystyki kulturowej w mieście i w regionie Mazowsza. W celu rozpoznania wpływu wydarzeń „wysokiej kultury” na rozwój turystyki w stolicy Polski, przeprowadzono badania sondażowe wzdłuż Turystycznej Trasy Muzycznej (wywiady strukturalizowane według ujednoliconego kwestionariusza ankiety, obserwacje jawne uczestniczące), co pozwoliło zgromadzić dane pierwotne, jakościowe i ilościowe. W ciągu trzech lat (2011, 2013 oraz 2015) uzyskano 120 wywiadów. Krytyczna analiza literatury, danych statystycznych, materiałów pozyskanych od Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie, Muzeum im Fryderyka Chopina w Warszawie, Narodowego Instytutu im. Fryderyka Chopina, Towarzystwa im. Fryderyka Chopina w Warszawie, pozwoliły na zgromadzenie danych wtórnych o charakterze ilościowym. Analiza danych prowadzona przez prawie dekadę, umożliwiła zbadanie tematu w szerokiej perspektywie czasowej. Mające tradycję sięgającą okresu międzywojennego, słynne Międzynarodowe Konkursy im. Fryderyka Chopina przyczyniają się od prawie stu lat do rozwoju turystyki kulturowej w Warszawie. Z danych statystycznych można wnioskować, że popularność muzyki Fryderyka Chopina nie gaśnie, a wielkie wydarzenie muzyczne, jakim były uroczystości 200-lecia urodzin kompozytora, przyciągnęło dziesiątki tysięcy turystów na Mazowsze. Z przeprowadzonych badań wynika, że zbudowana z tej okazji Turystyczna Trasa Muzyczna (w 2009 roku) została od samego początku entuzjastycznie przyjęta, a po upływie dekady jej atrakcyjność, walory kulturowe i edukacyjne są nadal wysoko oceniane, zarówno przez turystów, jak i przez społeczność lokalną.

Wprowadzenie

Wydarzenia kulturalne, w tym te należące do segmentu „wysokiej kultury”, są coraz częściej głównym motywem podejmowania podróży. Współcześni turyści coraz chętniej pragną dowiedzieć się więcej na temat historii, tradycji, kultury miasta lub regionu, wyrażają zainteresowanie udziałem w festiwalach i koncertach, przedstawieniach teatralnych, operowych i operetkowych, chcą obejrzeć stałe i czasowe ekspozycje muzealne i wystawy sztuki współczesnej. Potrzeby te wpisują się w obecne trendy, które dają turystom możliwość głębszego doświadczania odbywanych podróży (3×E, czyli: *education, entertainment, excitement*). Coraz liczniejsze grono zwolenników ma turystyka festiwalowa, czy w szerszym ujęciu, turystyka eventowa, ze względu na rosnącą liczbę, różnorodność i coraz atrakcyjniejszą formę wydarzeń kulturalnych, sportowych czy naukowych [Getz 1997; Mikos von Rohrscheidt 2013; Ratkowska 2010].

Elementy kulturalne rzadko stanowią jedyną motywację do podjęcia podróży – najczęściej występują one obok innych celów: wyjazdu służbowego, dla poratowania zdrowia (kuracjusze w Dusznikach, Krynicy Zdroju, Ciechocinku), odwiedzin u znajomych bądź krewnych, wyjazdu wypoczynkowo-wakacyjnego. Z pewnością pojedyncza atrakcja kulturalna to zbyt mało, aby „zwać” turystów. Zrównoważony rozwój turystyki powinien być oparty na ich różnorodnej mozaice, zbudowanej z walorów miejsc, tradycji, historii, osób, wydarzeń i doznań [Archer 2004; Dallen 2003; Kowalczyk 2009; Law 2002; Page 2003].

Warszawa, jako popularna destynacja turystyki kulturowej, jest łączona nie tylko z kulturą popularną, ale także z wydarzeniami „wysokiej kultury” (wizyty w muzeach, teatrach, operze, galeriach sztuki). Wielbiciele muzyki poważnej chętnie odwiedzają Filharmonię Narodową i Teatr Wielki Opery i Baletu. Najbardziej jednak są cenione wydarzenia muzyczne związane z Fryderykiem Chopinem (szczególnie w okresie trwania kolejnych międzynarodowych konkursów), z festiwałem Witolda Lutosławskiego, z festiwałem muzyki jazzowej Warszawska Jesień oraz Jazz Jamboree, a także – choć już w mniejszym stopniu – z letnimi i wiosennymi festiwalami muzyki Bacha, Beethovena i Mozarta.

Rok 2010 był okresem wyjątkowym dla turystów zafascynowanych muzyką poważną, z uwagi na Jubileusz 200-letniej rocznicy urodzin Fryderyka Chopina (1810-1849). Do Warszawy, Żelazowej Woli i innych miejsc związanych z wielkim kompozytorem przybyły wówczas tłumy turystów, aby uczestniczyć w koncertach, zwiedzać wystawy i miejsca, w których przebywał. Wśród nich było wielu przybyszów z zagranicy, potwierdzających aktualność słów Cypriana Kamila Norwida o Chopinie „*Rodem Warszawianin, sercem Polak, a talentem świata obywatel*” [www.chopin.pl]. Choć te słowa padły w XIX wieku, muzyka Chopina jest nadal szeroko na świecie znana i jej popularność, pomimo upływu czasu nie mija, zajmując należyte miejsce wśród najwybitniejszych twórców [NIFC 2010, 2011].

Przewidując liczne przyjazdy nie tylko melomanów z całego świata w chopinowskim Roku Jubileuszowym 2010, władze miasta Warszawy postanowiły w odpowiedni sposób przygotować najpopularniejsze, z punktu widzenia turystów, przestrzenie eksploracji: Stare Miasto i Trakt Królewski. Główne prace modernizacyjne zostały przeprowadzone na odcinku od Placu Zamkowego wzdłuż Krakowskiego Przedmieścia pod kierunkiem prof. Krzysztofa Domaradzkiego z Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej oraz prof. Jerzego Porębskiego z Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Szczególnym elementem tych prac, pomyślanych jako oryginalna atrakcja, był pomysł poprowadzenia szlaku Turystycznej Trasy Muzycznej z nanizanymi nań „perłami” w postaci Ławek – Pomników Chopina („grające ławeczki”), od Placu Krasińskich do Pomnika Chopina w Łazienkach Królewskich. Ponadto zorganizowano liczne imprezy (wśród nich najważniejszym był XVI Międzynarodowy

Konkurs im. Fryderyka Chopina), przeprowadzono gruntowny remont wnętrza w Muzeum Fryderyka Chopina, zmieniając charakter ekspozycji, wybudowano nowy gmach Narodowego Instytutu im. Fryderyka Chopina przy ulicy Tamka. Wiele z tych wydarzeń, mających miejsce nie tylko w Warszawie, ale i innych miejscowościach (Żelazowa Wola, Duszniki, Sochaczew), miało istotne znaczenie dla wzmożenia ruchu turystycznego w tym okresie, dla rozwoju edukacji i kultury, promocji miast i regionów, a tym samym kształtowania ich pozytywnego wizerunku.

Biorąc powyższe pod uwagę, autorki uznały za ważne podjęcie badań nad wpływem „wysokiej kultury” (na przykładzie Roku Jubileuszowego 2010) na zrównoważony rozwój turystyki kulturowej w Warszawie, oraz odpowiedź na pytanie: jaki wpływ miały przygotowania i przebieg Roku Jubileuszowego na społeczność lokalną? [Tab. 1, 2, 3].

Tab. 1. Uczestnicy wydarzeń muzycznych w Roku Jubileuszowym Chopin 2010 w Warszawie na przykładzie koncertów otwartych (wstęp wolny) i zamkniętych (wstęp biletowany) – wybrane dane dla roku 2010

Lp.	Wydarzenie muzyczne	Słuchacze organizowanych imprez	Procentowy udział
1	XVI Międzynarodowy Konkurs im Fryderyka Chopina – imprezy towarzyszące	50 000	15,625%
2	XVI Międzynarodowy Konkurs im Fryderyka Chopina – recital konkursowe	30 000	9,375%
3	Letnie Koncerty Pod Wierzbą w Łazienkach Królewskich	150 000 *	39,5%
4	Warsaw Summer Music Festival	50 000 *	15,625%
5	Old City Festival in Warsaw	50 000 *	15,625%
6	Koncerty kameralne w Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie	20 000	6,25%
	Ogółem uczestników wydarzeń muzycznych w 2010 roku	350 000	100%

* W przypadku imprez niebiletowanych – pozycje 3-5 w tabeli, z uwagi na niekontrolowany wolny wstęp, dostępne są jedynie orientacyjne dane na temat liczby słuchaczy tych koncertów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych od następujących instytucji: Urząd Miasta Stołecznego Warszawy, Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie – projekt badawczy ds.-144 AWF w Warszawie (2011-2015)

Tab. 2. Odwiedzający Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie, porównanie frekwencji w okresie przed i po zabiegach modernizacyjnych przeprowadzonych w 2009 roku (dane dla lat: 2007-2015)

Rok	Ogółem odwiedzający w skali roku	W tym grupy zorganizowane	W tym młodzież szkolna	W tym korzystający ze zniżek przy zakupie biletu
2007	10 000	3 000	1 200	2 000
2008	15 000	5 000	1 100	3 000
2009	Muzeum zamknięte, okres prac modernizacyjnych	Muzeum zamknięte, okres prac modernizacyjnych	Muzeum zamknięte, okres prac modernizacyjnych	Muzeum zamknięte, okres prac modernizacyjnych
2010	153 239	65 907	1 600	27 724
2011	147 009	47.091	1 205	25 988

2012	156 005	62 709	1 509	26 900
2013	155 100	65 400	1 590	27 900
2014	154 125	64 342	1 691	28 890
2015	153 467	60 040	1 540	28 190

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych od następujących instytucji: Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie

Materiał i metody badań

Głównym celem przeprowadzonych badań, w ramach projektu ds.-144 realizowanego na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie (grant Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego), było:

- rozeznanie roli i znaczenia wydarzeń „wysokiej kultury” organizowanych w przestrzeni publicznej miasta dla rozwoju turystyki zrównoważonej (na przykładzie Roku Jubileuszowego 2010 i kolejnych lat w Warszawie),
- rozeznanie roli i znaczenia wydarzeń „wysokiej kultury” organizowanych w przestrzeni publicznej miasta dla społeczności lokalnej (na przykładzie Roku Jubileuszowego 2010 i kolejnych lat w Warszawie).

Dla poszukiwań odpowiedzi na te zagadnienia należało przyjąć różnorodne metody, techniki i narzędzia badań, aby zgromadzić dane zarówno pierwotne, jak i wtórne, dane o charakterze jakościowym i ilościowym, zgodnie z zaleceniami literatury przedmiotu dla wyboru metod badań w obszarze turystyki [Finn 2000; Phillimore 2004; Selby 2004; Sigala 2006; Smith 2003]. Dla poznania danych ilościowych wykorzystano krytyczną analizę materiałów statystycznych Główny Urząd Statystyczny [GUS 2011], danych Narodowego Instytutu im. Fryderyka Chopina, treści biuletynów wydawanych przez Towarzystwo im. Fryderyka Chopina w 2010 oraz 2011 roku w trakcie XVI Międzynarodowego Konkursu im. Fryderyka Chopina oraz wkrótce po jego zakończeniu, podsumowujących dorobek imprezy [NIFC 2010, 2011]. Dla poznania opinii turystów i przedstawicieli społeczności lokalnej na temat organizacji Roku Jubileuszowego 2010 w Warszawie podstawą były badania terenowe, w tym wizja lokalna i sondaż diagnostyczny [Finn 2000; Phillimore 2004]. Przeprowadzono je w Warszawie w latach: 2011, 2013 oraz 2015, w kilku wybranych punktach wzdłuż Turystycznej Trasy Muzycznej (przy „grających ławeczkach” oznaczonych na liście symbolami literowymi) [Tab. 3, Ryc.1].

1. Plac Krasińskich
2. ul. Miodowa
3. ul. Kozia
4. Konserwatorium Muzyczne
5. Pałac Wesslów („A”, 2011)
6. Pałac Radziwiłłów
7. Pałac Saski
8. Ogród Saski
9. Kościół ss. Wizytek („B”, 2011, 2013, 2015)
10. Pałac Kazimierzowski
11. Pałac Czapskich („C”, 2011, 2013, 2015)
12. Kościół Świętego Krzyża
13. Pałac Zamoyskich („D”, 2011)
14. Pałac Gnińskich („E”, 2011)
15. Pomnik Chopina w Łazienkach („F”, 2011)

Tab. 3. Turystyczna Trasa Muzyczna w Warszawie – „Ławki Chopina – pomniki” w kontekście historyczno-przestrzennym i muzycznym utworów Fryderyka Chopina

Lp.	Lokalizacja	Kontekst historyczno-przestrzenny	Kontekst muzyczny
1.	Pałac Krasińskich	W XIX wieku mieszczący Teatr Narodowy, w którym w marcu 1830 roku koncertował Fryderyk Chopin przed opuszczeniem miasta	Mazurek A minor, Op. 17 No. 4; 39
2.	Ulica Miodowa	W XIX wieku ulica pełna lokali gastronomicznych, w których koncentrowało się życie artystyczne miasta; w „Honoratce”, „Dziurce” i „Pod Kopciuszkiem” bywał chętnie z przyjaciółmi Fryderyk Chopin	Mazurek A minor, Op. 68; 34
3.	Ulica Kozia	W XIX wieku w kawiarni „U Brzezińskiej” bywało wielu młodzieńców, wśród nich Fryderyk Chopin	Pieśń <i>Hulanka</i> ; Op. 29
4.	Uniwersytet Muzyczny	W XIX gmach Konserwatorium, w którym studiował Fryderyk Chopin (klasa kompozycji)	Waltz E-major, Op. 18; 39
5.	Pałac Wesslów	W XIX wieku stacja pocztowa, stąd w 1830 roku Fryderyk Chopin odjechał dylizansem do Wiednia	Wielki polonez E-major, Op. 22; 35
6.	Pałac Radziwiłłów (Namiestnikowski)	W 1818 roku ośmioletni Fryderyk Chopin dał w tym miejscu swój pierwszy koncert	Rondo C minor, Op. 1; 32
7.	Pałac Saski (Ogród Saski)	W tym miejscu (nieistniejący Pałac Saski) mieszkał Fryderyk Chopin z rodziną w 1810 roku	Mazurek B major, Op. 7 No. 1; 36
8.	Ogród Saski	Park publiczny, miejsce zabaw małego Fryderyka Chopina	Nocturne H major, Op. 9 No. 3; 47
9.	Kościół ss Wizytek	W czasie niedzielnych mszy w tym kościele grał na organach młodzieńcy Fryderyk Chopin	Largo E major (Op. post.); 46
10.	Pałac Kazimierzowski	Od 1817 roku mieszkanie rodziny Chopinów	Waltz E minor (Op. post.); 45
11.	Pałac Czapskich	Od 1827 roku mieszkanie rodziny Chopinów (obecnie filia Muzeum Fryderyka Chopina – „Salonik Chopinów”)	Walc D major, Op. 64 No. 1; 42
12.	Kościół św. Krzyża	Miejsce pochówku serca Fryderyka Chopina, epitafium projektu Marconiego	Sonata B minor, Op. 35; 45
13.	Pałac Zamoyskich	Mieszkała tu po śmierci brata siostra Chopina, w 1863 roku przez okno wyrzucono na rozkaz cara fortepian kompozytora	Etiuda C minor, Op. 10 No. 12; 42
14.	Pałac Gnińskich – Ostrogskich	Muzeum im Fryderyka Chopina, Narodowy Instytut im. Fryderyka Chopina	Ballad in F minor, Op. 52; 42
15.	Pomnik Fryderyka Chopina w Łazienkach Królewskich	Najbardziej znany wizerunek – pomnik kompozytora dłuta Wacława Szymanowskiego (1926, odbudowany po II wojnie światowej); w pobliskim Pałacu Belwederskim Fryderyk Chopin koncertował; obecnie miejsce letnich Koncertów Pod Wierzbą	Polonez A major, Op. 40 No. 1; 39

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału badań

Ryc. 1. Mapa lokalizacji ławek chopinowskich na Turystycznej Trasie Muzycznej w Warszawie

Źródło: MCK19115, 2020

Technikami i narzędziami przyjętymi dla badań empirycznych były obserwacje jawne uczestniczące i nieuczestniczące, notatki strukturalizowane z obserwacji prowadzonych według ujednoliconego kwestionariusza ankiety, dokumentacja fotograficzna, wywiady sondażowe strukturalizowane według ujednoliconego kwestionariusza, przeprowadzone metodą *face to face, in situ*. Tak zaplanowane wywiady przeprowadzono tylko z osobami dorosłymi zatrzymującymi się przy wybranych do badań „grających ławeczkach” Turystycznej Trasy Muzycznej, po wyjaśnieniu celu badań i wyrażeniu zgody tych osób na uczestnictwo w badaniu. Byli wśród nich zarówno mieszkańcy Warszawy, jak i turyści (krajowi i zagraniczni). W ciągu trzech lat (2011, 2013 oraz 2015) przeprowadzono 120 wywiadów¹. W niniejszym artykule przedstawiono najistotniejsze wyniki przeprowadzonych badań i wyciągnięte wnioski końcowe z uporządkowanego materiału.

Pojęcie „kultury wysokiej”, używane w niniejszej pracy, odnosi się do wyjątkowego poziomu artystycznego analizowanych wydarzeń kulturalnych. Zrównoważona turystyka kulturowa to czerpanie z dostępnego dorobku i dziedzictwa kulturowego odwiedzanego miejsca, przy zachowaniu dbałości i poszanowaniu wartości kulturowych, społecznych i przyrodniczych oraz wsparciu społeczności lokalnych [por. Kowalczyk 2010, Komunikat Komisji WE 2003].

Rezultaty badań: Rok Jubileuszowy 2010 w Warszawie

W Roku Jubileuszowym 2010, trwającym od 22 lutego 2010 do końca grudnia 2010 w Warszawie ukończono wiele ważnych inwestycji dla miasta, wśród których należy wymienić: modernizację Traktu Królewskiego, modernizację Muzeum Fryderyka Chopina, budowę gmachu Narodowego Instytutu im. Fryderyka Chopina (NIFC). W tym okresie zorganizowano szereg imprez o szerokim zasięgu, które miały uczcić 200-letnią rocznicę

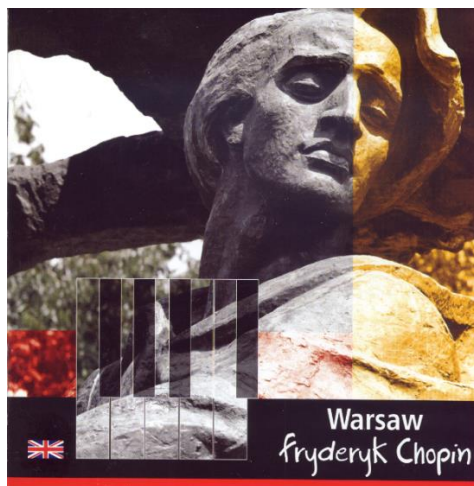
¹ W pracach terenowych brali udział studenci I i II stopnia kształcenia, studujący na Wydziale Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie oraz na Wydziale Turystyki i Rekreacji Wyższej Szkoły Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie – uczestnicząc w badaniach w ramach zajęć z historii architektury i sztuki oraz seminarium magisterskiego (zajęcia w semestrach wiosennych w roku: 2011, 2013 oraz 2015, prowadzone pod kierunkiem prof. Anny Pawlikowskiej-Piechotki).

urodzin wielkiego kompozytora. Hasłem przewodnim jubileuszu było „Chopin i jego Europa” [NIFC 2010, 2011; www.e-warsaw.pl, www.um.warszawa.pl/chopin2010].

Ukoronowaniem projektu była organizacja kolejnego XVI Międzynarodowego Konkursu im. Fryderyka Chopina, imprezy tradycyjnie ściągającej do Polski wielu miłośników muzyki Chopina z całego świata. Nowością konkursu w Roku Jubileuszowym 2010 był wprowadzony po raz pierwszy do klasycznego programu wątek jazzowy, koncerty z udziałem Tomasza Stańki (1942-2018) i Anny Marii Jopek. W programie trwającego ponad miesiąc konkursu znalazło się 50 koncertów z udziałem 2 000 wirtuozów z całego świata, w obecności ponad 50 000 słuchaczy. Ponadto, w tym roku zorganizowano szczególnie starannie letnie Koncerty Pod Wierzbą przy pomniku kompozytora w Łazienkach Królewskich, w Teatrze Wielkim, Filharmonii Warszawskiej, Studiu im. Witolda Lutosławskiego w Polskim Radio, przy Muzeum w Żelazowej Woli i w Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie [Tab. 1, 2, 3]. Wśród wybitnych szopenistów, którzy wówczas wystąpili należy wymienić takie sławy jak: Martha Argerich, Kaja Danczowska, Janusz Olejniczak, Ewa Pobłocka, wybitne orkiestry Sinfonia Varsovia pod kierunkiem Jacka Kasprzyka, Orkiestrę Filharmonii Warszawskiej pod kierunkiem Antoniego Wita oraz Orkiestrę Filharmonii Narodowej w Katowicach.

Otwarto ponadto wystawy towarzyszące wydarzeniom muzycznym (część z nich wzdłuż Traktu Królewskiego), w tym także innowacyjną ekspozycję w gruntownie zmodernizowanym Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie.

Charakterystyczny logotyp Roku Jubileuszowego „Visit Chopin in Warsaw 2010” był widoczny w miejscach „węzłowych”, gdzie przebywało wielu turystów: na terminalach lotniczych, dworcach kolejowych i autobusowych, przystankach komunikacji miejskiej. W centrum miasta pojawiły się specjalnie zaprojektowane kioski z napojami, także z symbolami Roku Jubileuszowego 2010, plakaty i ulotki z informacjami w kilku językach na temat wydarzeń kulturalnych, koncertów i wystaw organizowanych z tej okazji, ich terminów i możliwości dojazdu środkami komunikacji publicznej [Ryc. 2].

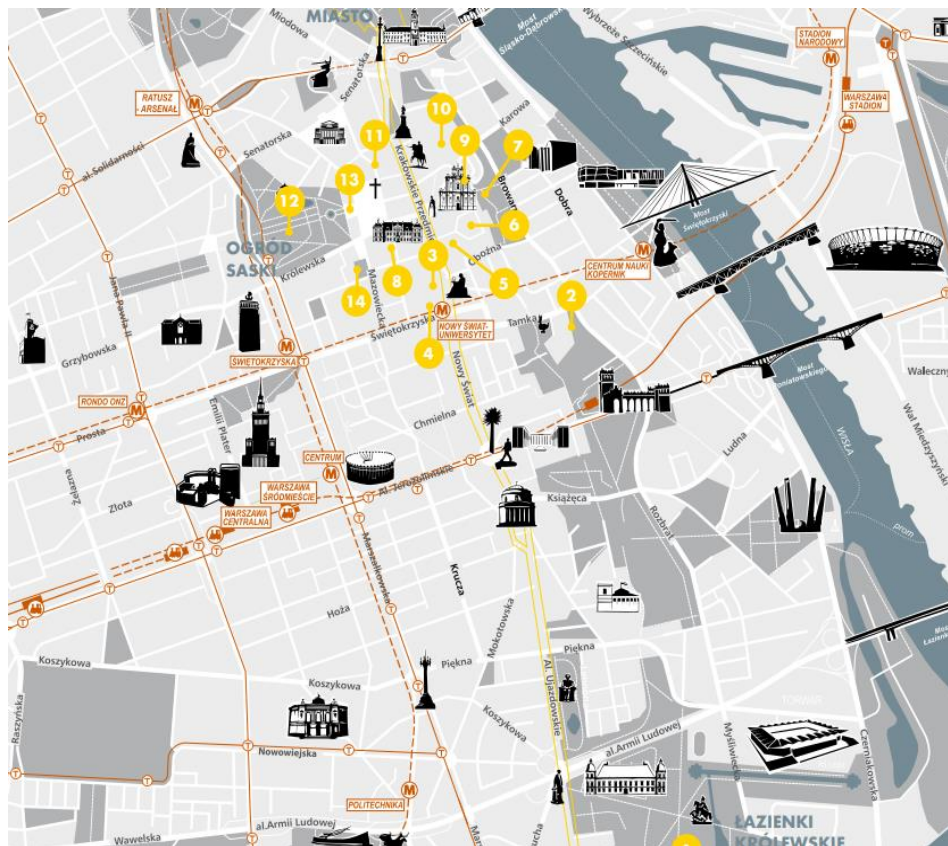

Ryc. 2. Zrównoważona turystyka kulturowa w zmodernizowanej przestrzeni miasta. Logo graficzne w wersji angielskiej opracowane dla promocji Roku Jubileuszowego 2010 „Visit Chopin in Warsaw”

Źródło: *Materiały promocyjne Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy, zgromadzone w czasie realizacji projektu badawczego*

Powyższe inwestycje zrealizował przede wszystkim Urząd Miasta Stołecznego Warszawy przy współpracy z Narodowym Instytutem Fryderyka Chopina oraz Towarzystwem im. Fryderyka Chopina. Wymienionym imprezom towarzyszyły liczne

seminaria i konferencje naukowe, wydawnictwa albumowe i fonograficzne. Informacje na temat wydarzeń kulturalnych Roku Jubileuszowego można było śledzić w kilku językach na stronie internetowej Chopinowskiego Centrum Informacyjnego, w biuletynach wydawanych przez Muzeum im. Fryderyka Chopina, NIFC, Urząd Miasta oraz Towarzystwo im. Fryderyka Chopina [NIFC 2010, 2011].

Ryc. 3. Trasa „Warszawa Chopina” dostępna do zwiedzania, z wykorzystaniem technologii rozszerzonej rzeczywistości – Augmented Reality

Źródło: Broszura 2015

Wśród wymienionych, interesujących projektów, należących do turystycznego pakietu promowanego pod dwujęzycznym hasłem: „Odwiedź Chopina w Warszawie 2010” / „Visit Chopin in Warsaw 2010”, bardzo ważnym i mającym wieloletnie, pozytywne skutki było wyznaczenie Turystycznej Trasy Muzycznej w zmodernizowanej przestrzeni Starego Miasta i Traktu Królewskiego. Wzdłuż trasy ustawiono piętnaście „grających ławek” (nazywanych także „grającymi” lub „muzycznymi” ławkami), które były zlokalizowane w miejscach związanych z osobą Fryderyka Chopina, w tym takich, w których kompozytor osobiście przebywał [Tab. 3].

Ławki Chopina to bardzo eleganckie, wykonane starannie z czarnego polerowanego granitu ławki, zaprojektowane przez pracownię Towarzystwo Projektowe jako nośniki informacji (w językach polskim i angielskim) z mapą trasy, informacją turystyczną w formie audio o miejscu, w którym się znajdują oraz atrakcją w postaci możliwości odtworzenia trzydziestosekundowego fragmentu utworu, kompozycji Fryderyka Chopina. Oficjalnie ławki nazywane są w materiałach Urzędu Miasta „Ławki Chopina – pomniki”.

Badania, które przeprowadzono w Warszawie (ds.-144 AWF Warszawa), miały także dostarczyć informacji na temat opinii i oceny Roku Jubileuszowego 2010, wyrażonych przez zatrzymujących się przy ławkach osobach dorosłych. Z analizy wypełnionych

kwestionariuszy wywiadów i notatek w trakcie obserwacji jawnych, uczestniczących, wynika, co następuje:

- ławki Chopina – pomniki (zwane „muzycznymi” lub „grającymi”) są jednakowo atrakcyjne dla społeczności lokalnej (mieszkańców dzielnicy, studentów pobliskich uczelni, osób pracujących w pobliżu), jak i dla turystów (od indywidualnych z zagranicy po wycieczki szkolne z całej Polski),
- 96% badanych było zdania, że Turystyczna Trasa Muzyczna z „grającymi ławkami” jest niezwykle atrakcyjnym urozmaiceniem walorów turystycznych miasta, efektywnym i oryginalnym nośnikiem informacji,
- 79% badanych wyraziło opinię, że projekty Roku Jubileuszowego 2010 wzmacniają popularność Warszawy jako destynacji turystycznej (wśród turystów krajowych i zagranicznych) i kreują skutecznie korzystny wizerunek miasta „wysokiej kultury”,
- 74% badanych uważało, że Rok Jubileuszowy 2010 przyczynił się do pozytywnych zmian w estetyce miasta i atrakcyjności przestrzeni publicznej (Stare Miasto, zmodernizowany Trakt Królewski),
- 71% badanych potwierdziło, że inwestycje Roku Jubileuszowego (Turystyczna Trasa Muzyczna, modernizacja Muzeum im Fryderyka Chopina) są i będą magnesem przyciągającym turystów zarówno z kraju, jak i z zagranicy – z uwagi na popularność muzyki Fryderyka Chopina i jego osobę.

Wielu respondentów wymieniało podobne muzyczne lub literackie turystyczne trasy znane im z innych miast w Europie. Proponowano prowadzenie kolejnych tras muzycznych (na przykład Agnieszki Osieckiej na Saskiej Kępie, Witolda Lutosławskiego, Czesława Niemena oraz Krzysztofa Komedy na Starym Żoliborzu). Ponadto rozmówcy podkreślali, że o ile sam Międzynarodowy Konkurs im. Fryderyka Chopina jest z natury rzeczy elitarny (z uwagi na ograniczony czas trwania oraz zainteresowanie wąskiego grona specjalistów), to koncerty i imprezy kulturalne organizowane jako towarzyszące w interwałach tej imprezy mają ogromne znaczenie dla masowego odbiorcy, umożliwiają „zwykłym obywatelom” uczestniczenie w „wysokiej kulturze”, często bezpłatnie. Przykładem jest spacer Turystyczną Trasą Muzyczną czy letnie Koncerty Pod Wierzbą w Łazienkach Królewskich, w których rocznie uczestniczy około 150 000 osób [Tab. 1]. W imprezach tych, regularnie biorą udział zarówno turyści przebywający w Warszawie, jak i społeczność lokalna, co należy traktować jako ważny sygnał do kreowania „kulturowej przestrzeni publicznej” dostępnej dla wszystkich.

Podsumowanie i wnioski

Wśród najsilniejszych pozytywnych efektów projektów zrealizowanych dla uczczenia 200-letniej rocznicy urodzin Fryderyka Chopina z punktu widzenia zarówno rozwoju turystyki kulturowej, jak i jakości życia mieszkańców Warszawy, należy wymienić przede wszystkim, iż:

1. Rok Jubileuszowy 2010 i projekt „Visit Chopin in Warsaw 2010” sprzyjał promocji miasta, kreując jego pozytywny wizerunek jako miasta „wysokiej kultury”;
2. Dla miłośników muzyki Fryderyka Chopina (turyistów i stałych mieszkańców miasta) była to okazja uczestniczenia w licznych wydarzeniach (koncertach, wystawach), nie tylko elitarnych – wśród nich wiele było dostępnych bezpłatnie (letnie Koncerty Pod Wierzbą w Łazienkach Królewskich);
3. Modernizacja Starego Miasta i Traktu Królewskiego miała znaczenie dla stworzenia przyjaznej przestrzeni turystycznej, o wyciszonym ruchu, pozbawionej barier, estetycznej, nasyconej wartościami historycznymi i wydarzeniami kulturowymi;

4. Budowa Turystycznej Trasy Muzycznej z piętnastoma węzłami w postaci Ławek Chopina – pomników („grających ławek”) jest nieprzerwanie od momentu powstania w 2009 roku interesującą atrakcją kulturową (dla turystów i społeczności lokalnej), oryginalnym nośnikiem informacji i edukacji, a także symbolem tożsamości;
5. Uzupełnienie Miejskiego Systemu Informacji o miejsca związane z Fryderykiem Chopinem, realizacja artystycznych murali (m.in. w rejonie Zamku Ostrogskich, ul. Tamka, Pl. Defilad) oraz przejść przez jezdnię („zebra”) z motywem klawiatury na ul. E. Plater stanowią wyjątkowe, trwałe elementy podnoszące atrakcyjność miasta.

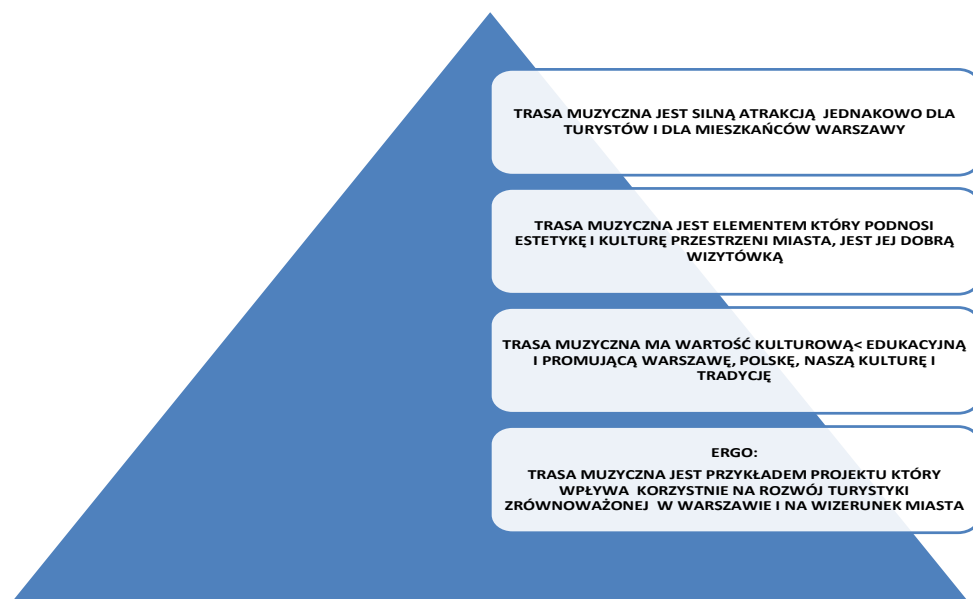
Uporządkowany dorobek badań wskazuje, że Rok Jubileuszowy 2010 w Warszawie miał i ma nadal w 2020 roku ogromne znaczenie, jako element wzmacniający potencjał turystyczny miasta². Nie tylko sam prestiż Międzynarodowych Konkursów im. Fryderyka Chopina, ale stała popularność i znaczenie muzyki poważnej dla masowego odbiorcy oznaczają, że w tych ramach można i należy rozwijać ofertę turystyki kulturowej także i w przyszłości. Rosnące zainteresowanie turystyką festiwalową dowodzi, że także miłośnicy muzyki poważnej, coraz częściej są skłonni podejmować podróż, aby wziąć udział w licznych spotkaniach i wydarzeniach poświęconych kompozytorowi. Od lat zdobycie biletów na Międzynarodowy czy Ogólnopolski Konkurs im. Fryderyka Chopina, Międzynarodowy Festiwal Muzyczny „Chopin i jego Europa” jest niezwykle trudne. Nie jest to już segment dostępny tylko dla wąskiej grupy profesjonalistów. Dzięki danym uzyskanym z Muzeum im. Fryderyka Chopina oraz badaniom przeprowadzonym w ramach ds.-144 wiadomo, że są wśród nich turyści o bardzo zróżnicowanym profilu: zarówno indywidualni z dalekich krajów, jak i rodzime grupy szkolne przybywające z całej Polski. Ponadto, co należy podkreślić, opisane walory mają także znaczenie dla kształtowania pozytywnego wizerunku i wzrostu prestiżu miasta, stanowią atrakcje, którymi są zainteresowani zarówno członkowie społeczności lokalnej, jak i stali mieszkańcy Warszawy.

Dorobek chopinowskiego Roku Jubileuszowego 2010 jest wartością w wielu aspektach: nie tylko w znaczeniu ekonomicznym dla miasta, ale mającą także niematerialne znaczenie edukacyjne i kulturowe. Niewątpliwie doświadczenia te były niezwykle cenne i pomocne w przygotowaniach innych, dużych międzynarodowych wydarzeń, takich jak Mistrzostwa Euro 2012, Światowe Dni Młodzieży i papieska wizyta w Polsce w 2016 roku, czy Szczyt Klimatyczny w Katowicach w 2018 roku. Każde duże wydarzenie międzynarodowe stanowi ważny sprawdzian dla władz na różnym szczeblu oraz służb, pozwalający na doskonalenie procedur organizacyjnych, podnoszących jakość i poziom bezpieczeństwa.

Można zatem konkludować, że wspomniane działania popularyzujące twórczość Fryderyka Chopina są przykładem dobrej praktyki rozwijania i wspierania zrównoważonego rozwoju turystyki kulturowej na terenie zurbanizowanym, ponieważ kluczowe dla tego pojęcia warunki zostały spełnione w kilku wymiarach: trasa turystyczna okazała się wartością trwałą, ponadczasową i nieprzemijającą wraz z rokiem jubileuszowym, atrakcyjną jednakowo dla turystów i społeczności lokalnej, ma wartość kulturalną i edukacyjną, dodała przestrzeni publicznej prestiżu i uroku, jest dobrą wizytówką miasta i stała się symbolem tożsamości miejsca [Kowalczyk 2012; Law 2002; Page 2002; Panasiuk 2013; Pawlikowska-Piechotka 2010, 2012; WTO 2002] [Ryc. 4].

---

² Rośnie liczba osób zainteresowanych udziałem w Międzynarodowym Konkursie Chopinowskim, coraz więcej turystów odwiedza miejsca związane z kompozytorem w ramach tras „Warszawa Chopina”, „Mazowsze Chopina” <http://pl.chopin.warsawtour.pl/>, <https://chopin2020.pl/pl/article/12/rekordowa-liczba-zg%C5%82osze%C5%84-na-konkurs-chopinowski!> [20.02.2020].

Ryc. 4. Zrównoważona turystyka kulturowa w zmodernizowanej przestrzeni miasta

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału badań, projektu badawczego ds.-144 AWF w Warszawie

Dodatkowym atutem jest wzmocnienie produktu turystycznego związanego z Fryderykiem Chopinem działaniami w ramach projektu „Warszawa Chopina”, tj. licznymi atrakcjami, takimi jak: cykliczne koncerty, bezpłatne aplikacje trasy spacerowej po Warszawie „Chopin in Warsaw”, czy możliwość podzielenia się swoimi doświadczeniami w mediach społecznościowych pod hasłem „Selfie z Chopinem” [www.pl.chopin.warsawtour.pl]. Okazję do organizacji kolejnych inspirujących wydarzeń stanowią kolejne edycje Międzynarodowego Konkursu Chopinowskiego, odbywającego się co pięć lat i gromadzącego coraz większe grono miłośników muzyki, zarówno po stronie uczestników, jak i słuchaczy. Do konkursu w 2020 roku zgłosiła się rekordowa liczba 500 artystów [www.chopin2020].

Planując starannie przygotowanie przestrzeni publicznej dla zrównoważonego rozwoju turystyki kulturowej, warto rozważyć wytyczenie i oznakowanie kolejnych tematycznych tras miejskich o wartościach kulturalno-edukacyjnych: muzycznych, literackich oraz historycznych.

Rozmówcy w trakcie wywiadów przeprowadzonych w Warszawie spontanicznie wymieniali szereg takich projektów, które – jak się zdaje – mogłyby wzbudzić uznanie i popularność, przyczynić się do wzmocnienia walorów kulturowych Warszawy, wpływać bardzo korzystnie na dalszy zrównoważony rozwój turystyki. Część z nich była inspirowana doświadczeniami z innych miast (na przykład literackie trasy Wrocławia i Poznania, szlak architektury średniowiecznej w Krakowie). Najczęściej padały propozycje kolejnych tras muzycznych, powiązanych z wybitnymi twórcami, nie tylko z odniesieniami do muzyki poważnej, poświęcone zarówno Witoldowi Lutosławskiemu, Stanisławowi Moniuszce, jak i Władysławowi Szpilmanowi, Agnieszce Osieckiej, Krzysztofowi Komedzie, Czesławowi Niemenowi. Proponowano trasy o tematyce literackiej, najczęściej związane z Bolesławem Prusem (*Lalka*, *Emancypantki*), Henrykiem Sienkiewiczem, Marią Dąbrowską, Zofią Nałkowską, Januszem Korczakiem, Jarosławem Iwaszkiewiczem, Krzysztofem Kamilem Baczyńskim, Markiem Hłasko, ale także trasy innych znanych twórców, np. reżyserów oraz miejsc Warszawy, sportretowanych w ich filmach (Andrzeja Wajdy, Stanisława Barei).

Wspominano o potrzebie utworzenia, wzorem wielu innych miast europejskich, szlaku turystycznego „Warszawscy artyści plastycy” z możliwością odwiedzin w pracowniach znanych malarzy i rzeźbiarzy.

Poddawano również pod rozagę trasy turystyczne o tematach, które można nazwać z punktu widzenia krajoznawstwa „klasycznymi” – co nie znaczy banalnymi lub nudnymi. Były to na przykład szlaki związane z wydarzeniami historycznymi w Warszawie: „Warszawa Czasów Saskich”, „Warszawa Stanisławowska”, „Warszawa Insurekcji Kościuszkowskiej”, „Turystyczna Trasa Powstania Listopadowego”, „Turystyczna Trasa Powstania Styczniowego”, „Turystyczna Trasa Przewrotu Majowego”, „Warszawa Józefa Piłsudskiego”, „Warszawa Stefana Starzyńskiego”; a także poświęcane stylom architektonicznym: „Architektura Średniowiecza w Warszawie”, „Budowle Renesansu w Warszawie”, „Barokowe Rezydencje Magnackie”, „Barokowe Świątynie Warszawy”, „Architektura Klasycyzmu w Warszawie”, „Kamienice Warszawskie z XIX wieku”, „Modernizm Warszawski”, „Socrealizm w Warszawie”, „Zabytkowe Parki i Ogrody Warszawy”.

Z pewnością ta lista nie wyczerpuje wszystkich potencjalnych możliwości poprowadzenia tematycznych szlaków turystycznych w Warszawie o znaczeniu edukacyjno-kulturowym. Kolejne przykłady można mnożyć, ponieważ chcąc upamiętnić ważne wydarzenia historyczne, wybitne osoby i ich dzieła, znaczące przykłady historycznych budowli, wystarczy czerpać z bogatych, dobrze udokumentowanych dziejów miasta, zarówno tych starszych, jak i najnowszych. Pomijając potencjalne kontrowersje, wynikające z takich wyborów (podobne do pojawiających się przy szukaniu odpowiednich nazw dla nowych ulic i placów), niewątpliwie warto wprowadzić w ten sposób kolejne trasy tematyczne do przestrzeni miasta, aby wzmocnić walory kulturowe Warszawy oraz wzbogacić jej tożsamość i wizerunek jako ambitnego miasta „wysokiej kultury”.

Bibliografia

- Archer B., Cooper Ch., Ruhanen L., 2004, *The Positive and Negative Impacts of Tourism*, [w:] Theobald W. F. (red.), *Global Tourism*, Elsevier Oxford, s. 75-103
- Dallen J.T., Boyd S. W., 2003, *Heritage Tourism*, Prentice Hall, Harlow
- Finn M., Elliott-White M., 2000, *Tourism & Leisure Research Methods*, Pearson-Longman, Harlow
- Getz D., 1997, *Event management and event tourism*, Cognizant Corporation, New York
- GUS, 2011, Centralny Urząd Statystyczny, *Rocznik Statystyczny 2010*, Wydawnictwo GUS, Warszawa
- Komunikat Komisji WE, 2003, Komunikat Komisji Wspólnot Europejskich do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Gospodarczego i Społecznego oraz Komitetu Regionów, Bruksela, 21.11, COM(2003) 716 final
- Kowalczyk A., 2009, *Cultural tourism – theoretical aspects*, [w:] A. Kowalczyk (red.), *Turystyka kulturowa*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa
- Kowalczyk A., 2010, *Zagospodarowanie turystyczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Law Chr. M., 2002, *Urban Tourism*, Continuum, London
- Loykie L., Edmunds J., 2007, *Key Concepts in Tourism*, Palgrave, New York
- Mikos von Rohrscheidt A., 2013, *Eventy kulturalne Wielkopolski jako część potencjału turystyki kulturowej regionu*, „Turystyka Kulturowa”, nr 12, s. 6-24
- NIFC (Narodowy Instytut Fryderyka Chopina), 2010, *Chopin Express*, biuletyn codzienny, Wydawnictwo Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Warszawa z okazji XVI Międzynarodowego Konkursu Pianistycznego Fryderyka Chopina (wrzesień-październik 2010), Warszawa
- NIFC (Narodowy Instytut Fryderyka Chopina), 2011, *Chopin 1810-2010*, Wydawnictwo Narodowy Instytut Fryderyka Chopina, Warszawa
- Page S. J., Hall M. C., 2003, *Managing Urban Tourism*, Prentice Hall, Harlow

- Panasiuk A., 2013, *Marketing w turystyce i rekreacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN Warszawa
- Pawlikowska-Piechotka A., 2009, *Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne*, Wydawnictwo Novae Res, Gdynia
- Pawlikowska-Piechotka A., 2012, *Planowanie przestrzeni turystycznej*, Wydawnictwo Novae Res, Gdynia
- Phillimore J., Goodson L., 2004, *Qualitative Research in Tourism*, Routledge, New York
- Ratkowska P., 2010, *O festiwalu w kontekście turystyki kulturowej, czyli turystyka eventowa raz jeszcze*, „Turystyka Kulturowa”, nr 6, s. 26-46
- Selby M., 2004, *Understanding urban tourism*, IB TAURIS, London
- Sigala M., David L., 2006, *International Cultural Tourism*, Elsevier Oxford
- Smith M. K., 2003, *Issues in cultural tourism studies*, Routledge, London
- WTO, 2002, World Tourism Organisation, *City Tourism and Culture – The European Experience*, UN WTO, RGETC Madrid

Źródła internetowe

- Broszura, 2015, *Warszawa Chopina*, Stołeczne Biuro Turystyki, Warszawa, [online:] http://pl.chopin.warsawtour.pl/wp-content/uploads/broszura_pl.pdf [20.01.2020]
- MCK19115, 2020, Mapa ławek chopinowskich w Warszawie, Miejskie Centrum Kontaktu Warszawa 19115, [online:] <https://warszawa19115.pl/documents/20184/28580/%C5%81aweczki+mapa>, [20.02.2020]
- www.chopin.pl, [20.01.2020]
- www.chopin2020.pl, [20.01.2020]
- www.e-warsaw.pl, [20.01.2020]
- www.pl.chopin.warsawtour.pl, [20.01.2020]
- www.um.warszawa.pl/chopin2010, [2016]

Sustainable Cultural Tourism – the Example of the Music Tourist Route in Warsaw

Keywords: cultural tourism, high art, local community, sustainable urban development

Abstract

However cultural tourism is a centuries old phenomenon, today cultural events are increasingly often the main motivation of tourist travels. It seems of specific research value to consider how far cultural tourism might be connected with the so called ‘high arts’ (museums, classical music, art events of superior quality). The main aim of our survey was to recognize the role and contribution of a selected cultural event (on the example of Chopin Year 2010) in marketing of a city’s image, its significance as a tourist magnet and its meaning to local community. To study cultural tourism from the visitor and local community perspective and to obtain primary data we have undertaken exploratory and evaluative research. We also used (as secondary data) relevant academic literature, statistic information and materials obtained from the Chopin Museum in Warsaw, Frederick Chopin Association, National Institute of Frederick Chopin. This paper describes the main outcomes of a survey conducted in 2010-2011. In the past, cultural activities in Warsaw were rarely regarded as part of the tourism industry. The International Frederic Chopin Festival and the International Frederick Chopin Piano Competitions are setting new standards, and since their very beginning have been widely recognised as international events rather than attractions organised only to meet the needs of the resident population and domestic tourists. Nevertheless, the Chopin Year 2010 celebrations in Warsaw remain highly exceptional since many accompanying events,

including the 'street music', were aimed at a broader audience rather than to satisfy only a rather narrow niche group of professional musicians. In 2010 both the International Frederick Chopin Festival and the 16th International Frederick Chopin Piano Competition gathered both music connoisseurs and local community, both of whom were able to actively participate in both. This paper is based on a research project carried out by authors at the Faculty of Tourism and Recreation of the Joseph Pilsudski Academy of Physical Education in Warsaw. This research project was supported by the Ministry of Science and Higher Education (grant: DS-144).